Algoritma Analizi ve Tasarımı

Ders Kaynakları

- —Algoritmalar : Prof. Dr. Vasif NABİYEV, Seçkin Yayıncılık
- Algoritmalara Giriş: Thomas H. Cormen, Charles E. Leiserson, Ronald L. Rivest and Clifford Stein, Palme YAYINCILIK
- Algoritmalar : Robert Sedgewick , Kevin Wayne,
 Nobel Akademik Yayıncılık

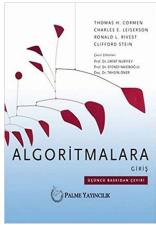
Değerlendirme

- Araştırma Konuları- Program Geliştirme
- Yazılı Sınav

Temel Kavramlar

Algoritma

 Bir problemin çözümünü belirli bir zamanda çözmek için sonlu sayıdaki adım-adım birbirini takip eden işlemlerdir.

Program

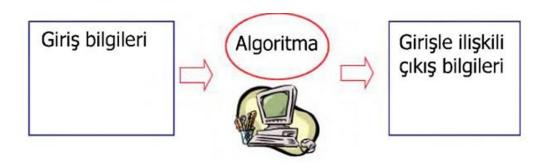
• Bir programlama dilinde bir algoritmanın gerçekleştirilmesidir.

Veri Yapısı

• Problemin çözümü için gereken verinin organize edilmesidir.

Algoritmik çözüm

- Algoritma, **giriş örnekleri üzerindeki** işlemleri **tanımlar** ve **uygun çıkış üretir.**
- Aynı algoritmik problem için farklı algoritmalar olabilir.

Geliştirilecek Algoritma Nasıl Olmalıdır?

Geliştirilen Algoritmalardan Hangisi Seçilmelidir?

• Üretilen algoritmalardan en hızlısı ve en az hafıza kullanan algoritma tercih edilir.

Program

 Üretilen algoritmaya göre kullanılacak alana uygun programlama dilleri seçilerek program geliştirilir.

Programlama Dillerinin Sınıflandırılması

1. Genel Sınıflandırma

- Temel (Imperative) Programlama Dilleri
 - Fortran, C, Cobol, Basic, Pascal
- **❖** Veriye Yönelik Programlama Dilleri
 - Lisp, Apl, Snobol, Icon
- ❖Nesneye Yönelik (Object Oriented) Programlama Dilleri
 - C++, Java, C#, PHP, Python

Programlama Dillerinin Sınıflandırılması

2. Uygulama Alanlarına Göre Sınıflandırma

- ❖ Bilimsel ve Mühendislik Dilleri
 - Fortran, C, Pascal
- **❖** Sistem Programlama Dilleri
 - C, Assembler
- **❖** Veri Tabanı Dilleri
 - Dbase, Clipper
- Yapay Zeka Dilleri
 - Prolog, LISP, Python
- ❖Genel Amaçlı Programlama Dilleri
 - C, Pascal, Basic, C++
- Web Programlama Dilleri
 - PHP, Asp.Net, Python, JSP

Programlama Dillerinin Sınıflandırılması

- ❖ Bir programlama dili konuştuğumuz doğal dile ne kadar yakın ise o kadar yüksek seviyeli dil, makine diline ne kadar yakın ise o kadar düşük seviyeli dil olarak sınıflandırılır.
 - Düşük seviyeli: Bilgisayar donanımına direkt erişim ve tam hakimiyete sahiptir. Makine Dili, Assembly
 - Orta seviyeli: Belleğe tam erişim, kısa ve anlaşılır program koduna sahiptir. C, C++ vb.
 - Yüksek seviyeli: Veritabanına kolay erişim, hazır modüller sayesinde kolay programlama yapışan sahiptir. Fortran, Visual Basic, Pascal, Cobol, C#, Python vb.
 - Çok Yüksek seviyeli: Dbase, Clipper, Paradox,MS Access

(Öğrenilmesi Kolay, Daha Yavaş)

Çok Yüksek Seviyeli Diller (İnsana en yakın)

VB...

Yüksek Seviyeli Diller

Orta Seviyeli Diller

Düşük Seviyeli Diller

Makine Dilleri (Makineye en yakın diller. 0 ve 1'lerin dizilimlerinden oluşurlar..)

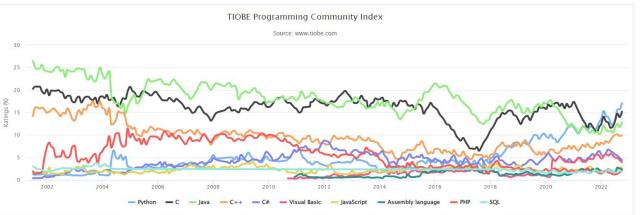
(Öğrenilmesi Daha Zor, Daha Hızlı)

Programlama Dilleri

☐ Yazılım kalitesinin **değerlendirilmesi** ve **izlenmesi** konusunda çalışmalar yapan ve grafikler sunan **Tiobe Index**'ine göre Ekim 2022 yılında sıralaması aşağıda verilmiştir.

Oct 2022	Oct 2021	Change	Progran	nming Language	Ratings	Change	
1	1		•	Python	17.08%	+5.81%	
2	2		9	С	15.21%	+4.05%	
3	3		<u>«</u> ,	Java	12.84%	+2.38%	
4	4		@	C++	9.92%	+2.42%	
5	5		©	C#	4.42%	-0.84%	
6	6		VB	Visual Basic	3.95%	-1.29%	
7	7		JS	JavaScript	2.74%	+0.55%	
8	10	^	ASM	Assembly language	2.39%	+0.33%	Se
9	9		php	PHP	2.04%	-0.06%	
10	8	•	SQL	SQL	1.78%	-0.39%	
11	12	^	-00	Go	1.27%	-0.01%	
12	14	^	R	R	1.22%	+0.03%	
13	29	*	0	Objective-C	1.21%	+0.76%	
14	13	~	◆	MATLAB	1.18%	-0.02%	
15	17	^	<u> </u>	Swift	1.05%	-0.06%	
16	16		a	Ruby	0.88%	-0.24%	
17	11	*	•	Classic Visual Basic	0.87%	-0.96%	
18	20	^	(3)	Delphi/Object Pascal	0.85%	-0.09%	
19	18	~	F	Fortran	0.79%	-0.29%	
20	26	*	8	Rust	0.70%	+0.17%	

Veri Yapısı

- Veriler (Data), işlenebilir duruma getirilmiş sayısal ya da sayısal olmayan niceliklerdir.
- Günümüzde internet üzerinden yaptığımız her işlem, her paylaşım bir veri oluşturmakta ve dijital ayak izi bırakmaktadır.

Büyük Veri (Big Data)

- Günümüzde Pandemi dönemi ile birlikte teknolojik dönüşüm (dijital dönüşüm) oldukça hızlanmıştır.
- Dolayısıyla işlenebilecek veri miktarı çok daha fazla artmıştır.
- **Büyük veri:** yeni veri kaynaklarından gelen daha büyük, daha karmaşık veri kümeleridir.

Büyük Veri (Big Data)

Büyük veri, zamanda üç V olarak da bilinir.

- 1. Volume (Hacim)
- 2. Velocity (Hız)
- 3. Variety (Çeşitlilik)

1. Volume (Hacim)

Yüksek hacimli düşük yoğunluklu, yapılandırılmamış verileri işlemeniz gerekir.

Bir Twitter, Linkedin gibi sosyal medya uygulamalarından gelen içerikler Bir web sayfasındaki veya bir mobil uygulamadaki tıklama akışları Bir sensör özellikli ekipmanlardaki bilinmeyen değerli veriler olabilir.

2. Velocity (Hız)

Verilerin alındığı ve (belki de) işlem yapıldığı hız oranıdır. Normalde, en yüksek veri akışları hızı, diske yazılmak yerine doğrudan belleğe aktarılır. İnternet özellikli bazı akıllı ürünler gerçek zamanlı veya neredeyse gerçek zamanlı olarak çalışır.

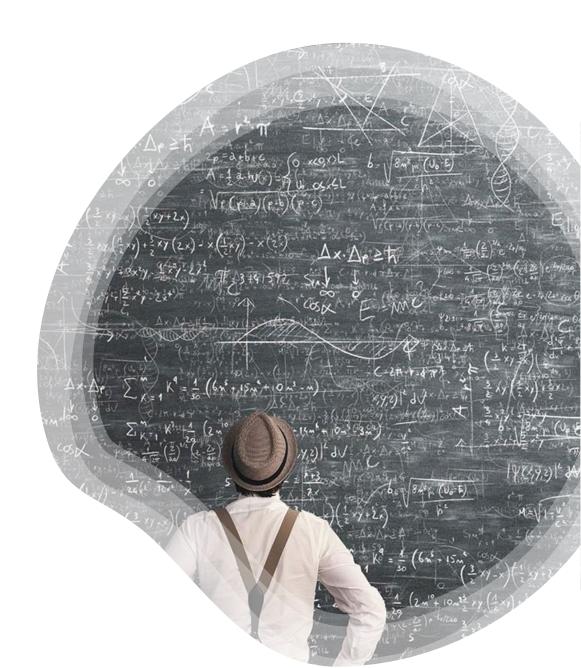
3. Variety (Çeşitlilik)

Mevcut olan birçok veri türünü ifade eder. Geleneksel veri türleri bir ilişkisel veritabanında yapılandırılır ve yerleştirilir. Büyük verinin yükselişiyle, veriler yeni yapılandırılmamış veri türleri (metin, ses ve video gibi) biçiminde gelir.

Yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış veri türleri, anlam türetmek ve meta verileri desteklemek için ek ön işleme süreci gerektirir.

ÖNEMLİ PROBLEM TÜRLERİ

 Hesaplamada karşılaşılan sınırsız problem denizinde, araştırmacıların özellikle dikkatini çeken önemli problem türleri vardır.

ÖNEMLİ PROBLEM TÜRLERİ

Sıralama (Sorting)

Arama (Searching)

Sözel bilgi işleme (String processing)

Graf problem (Graph problems)

Kombinatöryel problemler (Combinatorial problems)

Geometrik problemler (Geometric problems)

Sayısal Problemler (Numerical problems)

Küme teorisi ile ilgili problemler

Sayı teorisi ile ilgili problemler

SIRALAMA PROBLEMLERI

Kayıtlar söz konusu olduğunda, sıralamayı yönlendirmek için bir bilgi parçası seçmemiz gerekir.

Örneğin, öğrenci kayıtlarını alfabetik ad sırasına göre veya öğrenci numarasına veya öğrenci not ortalamasına göre sıralamayı seçebiliriz.

Özel olarak seçilmiş bir bilgi parçasına anahtar (key) denir.

Bilgisayar bilimcileri, listedeki öğeler **kayıt değil de**, örneğin **tamsayılar olsa bile**, genellikle <u>bir anahtar listesini sıralamaktan bahseder.</u>

Sıralama, listeyle ilgili <u>birçok soruyu</u> <u>yanıtlamayı kolaylaştırır.</u>

Bunlardan en önemlisi aramadır: sözlüklerin, telefon rehberlerinin, sınıf listelerinin vb. sıralanmasının nedeni budur.

Ayrıca sıralama, diğer alanlardaki birkaç önemli algoritmada, örneğin geometrik algoritmalarda yardımcı bir adım olarak kullanılır.

Neden sıralanmış bir liste isteyelim?

Sıralama algoritmaları gerçekten biri diğerinden daha iyi olsa da, her durumda en iyi çözüm olacak bir algoritma yoktur.

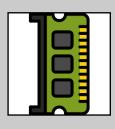
Algoritmalardan bazıları **basit** fakat **nispeten yavaşken** <u>diğerleri daha</u> <u>hızlı fakat daha karmaşıktır.</u>

Bazıları **rastgele sıralanmış girdilerde daha iyi çalışırken** diğerleri ise neredeyse **sıralanmış listelerde daha iyi sonuç verir.**

En iyi çözümü veren sıralama algoritması hangisidir?

Bazıları yalnızca **hızlı**, <u>bellekte</u> <u>bulunan listeler</u> için uygundur.

Diğerleri ise bir *diskte*depolanan büyük dosyaları

sıralamak için uyarlanabilir.

En iyi çözümü veren sıralama algoritması hangisidir?

- Belirli bir kümede (veya birkaç öğenin aynı değere sahip olmasına izin veren bir çoklu kümede) arama anahtarı adı verilen <u>belirli bir değeri bulmakla</u> <u>ilgilenir.</u>
- Aralarından seçim yapabileceğiniz çok sayıda arama algoritması vardır.

Basit sıralı aramalar yapabildiği gibi *olağanüstü verimli ancak* sınırlı ikili aramalar yapılabilir.

Temeldeki kümeyi aramaya daha elverişli farklı bir biçimde temsil etmeye dayanan farklı arama algoritmaları da vardır.

Büyük veritabanlarından bilgi aramaları da yapacağımız arama algoritmaları vardır.

Dolayısıyla arama için de <u>tüm durumlara en iyi uyan tek bir</u> <u>algoritma yoktur.</u>

Bazı algoritmalar diğerlerinden daha *hızlı çalışır* ancak *daha fazla bellek gerektirir.*

Bazıları çok hızlıdır ancak yalnızca sıralanmış dizilere uygulanabilir.

Sıralama algoritmalarının aksine, **kararlılık sorunu yoktur**, ancak farklı sorunlar ortaya çıkar.

Spesifik olarak, temel verilerin *arama sayısına göre sıklıkla değişebildiği* uygulamalarda, <u>aramanın diğer iki işlemle birlikte</u> <u>düşünülmesi gerekir:</u> Bir öğenin veri kümesine **ekleme** ve **silme**.

Bu gibi durumlarda, veri yapıları ve algoritmalar, her işlemin gereksinimleri arasında bir denge sağlayacak şekilde seçilmelidir.

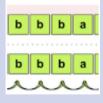
Ayrıca, verimli arama için çok büyük veri kümelerinin düzenlenmesi, gerçek hayattaki uygulamalar için önemli sonuçları olan özel zorluklar doğurur.

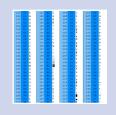
Dizi (String) Problemler

Son yıllarda, **sayısal olmayan verilerle uğraşan uygulamalar** hızla çoğalmıştır.

Araştırmacıların <u>dizi işleme algoritmalarına olan ilgisini daha da</u> <u>artmıştır.</u>

Özellikle ilgi çekici dizeler:

Harfler

Sayılar

Dizi (String) Problemler

Özellikle ilgi çekici dizeler (devam):

Özel karakterlerden <u>oluşan metin dizeleridir.</u>

Sıfırlar ve birlerden oluşan bit dizileri

Dört karakterli alfabeden {A, C, G, T} karakter dizileriyle modellenebilen gen dizileri.

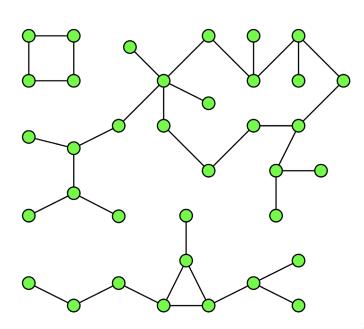
Belirli bir problemde bir metinde belirli bir kelimeyi aramak araştırmacılardan özel ilgi görmüştür.

Buna dize eşleştirme denmektedir.

Graf (Graph) Problemler

- Graflar, ulaşım ve iletişim ağları, proje çizelgeleme ve oyunlar dahil olmak üzere çok çeşitli gerçek hayat uygulamalarını modellemek için kullanılabilir.
- □Örneğin bir kişinin bir web sayfasına en doğru yoldan ulaşmak için takip etmesi gereken maksimum bağlantı sayısının bulması problemi graf kullanarak belirlenir.

Graf (Graph) Problemler

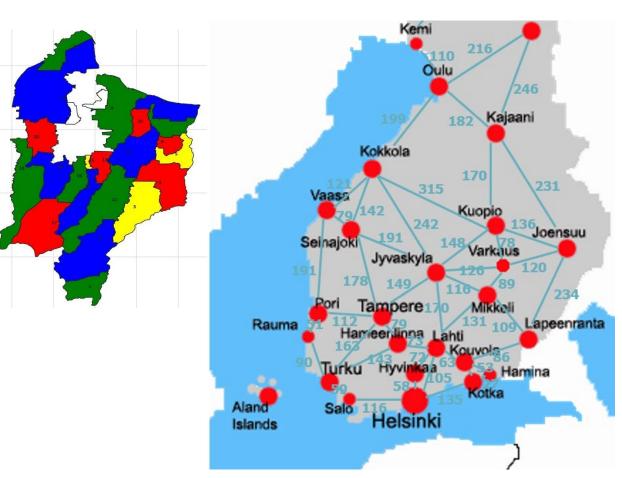
Bazı graf problemleri hesaplama açısından çok zordur.

Gezgin satıcı problemi (TSP)

Rota planlamak

• Devre kartı ve VLSI çip üretimi

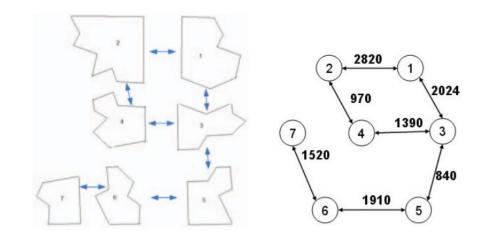
Renk problemleri

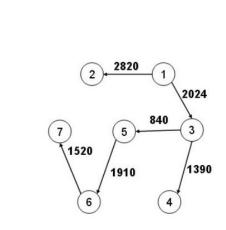

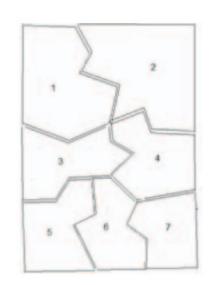
Şehirlerin birbirine bağlanması

Graf (Graph) Problemler

- □Algoritma önermede bakış açısı önemlidir.
- □Örneğin parçalanmış bir belgenin bir araya getirilmesinde graf yapısı kullanılabilir.

Kombinatöryel (Combinatorial) Problemler

Daha soyut bir perspektiften bakıldığında, gezgin satıcı problemi ve graf boyama problemi kombinatoryal problemlere örnektir.

Bunlar, belirli kısıtlamaları karşılayan ve istenen bazı özelliklere (örneğin, bir değeri maksimize eden veya bir maliyeti minimuma indiren) sahip bir permütasyon, bir kombinasyon veya bir altküme gibi bir kombinatoryal nesne bulmayı (açık veya dolaylı olarak) isteyen problemlerdir.

Kombinatöryel (Combinatorial) Problemler

Genel olarak kombinatöryel problemler **hem teorik** hem de **pratik** açıdan hesaplamadaki <u>en zor problemlerdir.</u>

Birleştirici nesnelerin sayısı problemin boyutuyla birlikte tipik olarak son derece hızlı bir şekilde büyümektedir.

Bu tür problemlerin **çoğunu tam olarak kabul edilebilir** bir sürede çözmek için **bir algoritma yoktur.**

Kombinatöryel (Combinatorial) Problemler

SUDOKU

2 9 6 4 8 7 1 2 1 9 4 3 7 8 1 6 5 8 3 1 3 7 9 6 5 7 9 6 4 2 8 3 1 4

ANSWER:

2	1	_						
-	1	9	5	4	3	6	7	8
5	4	3	8	7	6	9	1	2
8	7	6	2	1	9	3	4	5
4	3	2	7	6	5	8	9	1
7	6	5	1	9	8	2	3	4
1	9	8	4	3	2	5	6	7
3	2	1	6	5	4	7	8	9
6	5	4	9	8	7	1	2	3
9	8	7	3	2	1	4	5	6
	8 4 7 1 3 6	8 7 4 3 7 6 1 9 3 2 6 5	8 7 6 4 3 2 7 6 5 1 9 8 3 2 1 6 5 4	8 7 6 2 4 3 2 7 7 6 5 1 1 9 8 4 3 2 1 6 6 5 4 9	8 7 6 2 1 4 3 2 7 6 7 6 5 1 9 1 9 8 4 3 3 2 1 6 5 6 5 4 9 8	8 7 6 2 1 9 4 3 2 7 6 5 7 6 5 1 9 8 1 9 8 4 3 2 3 2 1 6 5 4 6 5 4 9 8 7	8 7 6 2 1 9 3 4 3 2 7 6 5 8 7 6 5 1 9 8 2 1 9 8 4 3 2 5 3 2 1 6 5 4 7 6 5 4 9 8 7 1	8 7 6 2 1 9 3 4 4 3 2 7 6 5 8 9 7 6 5 1 9 8 2 3 1 9 8 4 3 2 5 6 3 2 1 6 5 4 7 8 6 5 4 9 8 7 1 2

Poliomino Yapbozlar

V harfi ile bir alanın farklı şekillerde kaplanması

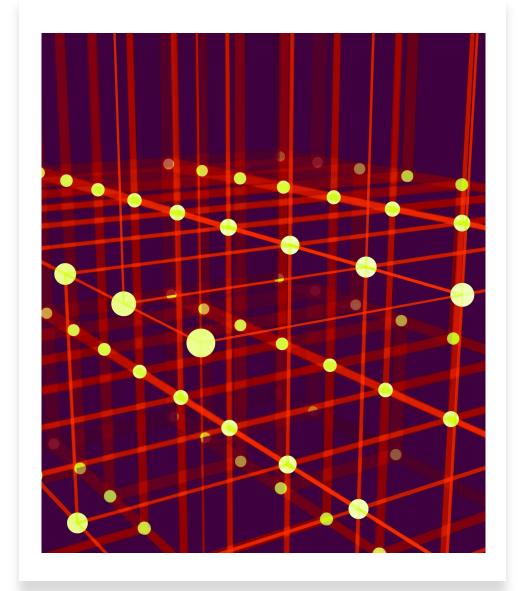

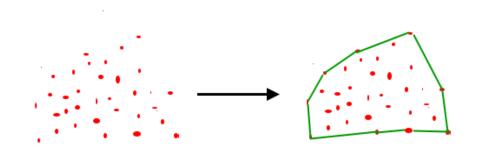
Geometrik (Geometric) Problemler

- Geometrik algoritmalar noktalar, çizgiler ve çokgenler gibi geometrik nesnelerle ilgilenir.
- Hesaplamalı geometri ile ilgili bilinen iki klasik problem en yakın çift (closest pair) problemi ve dışbükey gövde (Convex Hull) problemidir.

Geometrik (Geometric) Problemler

En yakın çift problemi: düzlemde verilen n nokta, aralarındaki en yakın çifti bulmaktır.

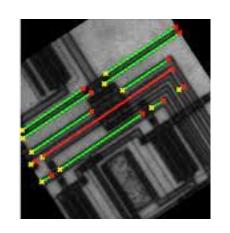
Dışbükey gövde problemi

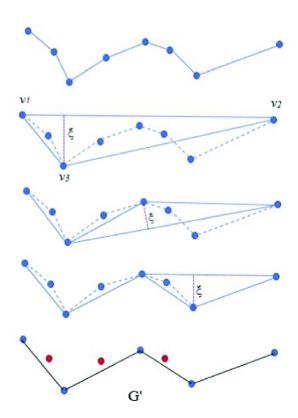
Dışbükey gövde problemi: verilen bir kümenin tüm noktalarını içeren en küçük dışbükey çokgeni bulmayı ister.

Geometrik (Geometric) Problemler

- Bunların dışında düz çizgi veya bir çember bulma problemleri vardır.
 - Bu problem çözmek için Hough Dönüşüm gibi popüler algoritmalar geliştirilmiştir.
- Karmaşık bir şeklin yapısını basitleştirme problemi de örnek olarak gösterilebilir.
 - Bu problemi çözmek için Douglas Pecuker gibi popüler algoritmalar geliştirilmiştir.

Sayısal (Numerical) Problemler

- □Sayısal problemler, sürekli nitelikteki matematiksel nesneleri içeren problemlerdir.
 - Denklemleri ve denklem sistemlerini çözme,
 - Belirli integralleri hesaplama,
 - Fonksiyonları değerlendirme vb.

Bu tür matematiksel problemlerin çoğu ancak yaklaşık olarak çözülebilir.

Sayısal (Numerical) Problemler

Bu alanda yıllar içinde **birçok karmaşık algoritma geliştirilmiştir** ve **birçok bilimsel** ve **mühendislik uygulamasında** <u>kritik bir rol</u> <u>oynamaya devam etmektedir.</u>

Ancak son 25 yılda bilgisayar endüstrisi odağını <u>iş uygulamalarına</u> <u>kaydırmıştır.</u>

Bu yeni uygulamalar, öncelikle **bilgi depolama**, **alma**, **ağlar aracılığıyla taşıma** ve **kullanıcılara sunum** için algoritmalar gerekmiştir.

- ☐Küme teorisine dayanan bu tarz problemlere birkaç örnek aşağıda verilmiştir.
- □Nesnelerin kutuya konması
- M farklı nesnenin N kutuya farklı yerleştirilme problemleri

❖Güvercin yuvası ilkesi , Dirichlet çekmecesi veya Dirichlet ilkesi

Bu problem *m* nesnenin *n* kutuya yerleştirilmesi şeklinde yorumlanabilir.

Eğer *m* güvercin *n* sayıda yuvayı zapt ederse ve *m* > *n* ise en azından bir yuvada 2 veya daha çok güvercin tünemektedir.

Eğer **n** nesne **k** kutuya dağıtılırsa ve **n>k** ise en az bir kutu minimum $\left\lceil \frac{n}{k} \right\rceil$ nesne içermektedir.

Şekil 2. Güvercin yuvası ilkesi

İlkenin adının esin kaynağı:

Deliklerdeki Güvercinler. Burada *n* = 7
ve*m* = 9, buradan en az iki güvercin
deliği boş kalacağını söyleyebiliriz.
(Eğer iki kuş bir deliği paylaşsalardı üç
boş delik olacaktı.)

- Bu tarz probleme bir örnek vermek gerekirse <u>400 kişi</u> arasından *en az ikisi aynı günde* doğmuştur.
- Başka bir örnek ise bilgisayarda yazılan bir programda en çok 4 harften oluşan rastgele 800.000 harf dizisi oluşturulduğunu düşünelim. Bu kelimelerin hepsi birbirinden farklı olabilir mi?
- Çözüm: $29^4 + 29^3 + 29^2 + 29^1 = 732.540$

Dolayısıyla en az bir kelime 2 kez tekrarlanacaktır.

- <u>Güvercin yuvası ilkesi kombinatör hesaplamalarda ve sayı</u> teorisinde sıkça kullanılmaktadır.
- Bu ilke basit olmasına rağmen <u>bazen güvercin</u> ve <u>yuva</u> <u>ilkesinin eşleştirilmesinde</u> zorluklar oluşabilmektedir.
- Burada sonuç kestirimi yapılarak yuvaların en az birisinde
 2 güvercin vardır denebilmektedir.

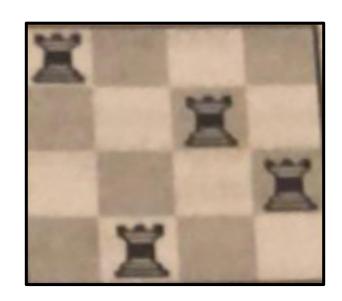
- Fakat bu güvercinlerin hangi yuvada yer aldığını söyleyemeyiz.
- Ancak bunlara bakmayarak güvercin yuvası ilkesinde sayı teorisinde ele alınan Fermant'ın küçük teoremi, kalanlarla ilgili Çin teoremi ispatlanabilmektedir.

□Akıl Ustası (Master Mind) Oyunu :

- Kombinasyonlar ve kümelendirme ile ilgili güzel bir örnektir.
- İki kişilik oynanan bir oyun olup ipuçlar yardımıyla saklı tutulan renklerin rakip tarafından belirlenmesine dayanmaktadır.

□Kale Polinomları:

n*n bir alanda birbirini yemeden **n** sayıda kale kaç farklı şekilde yerleştirilebilir.

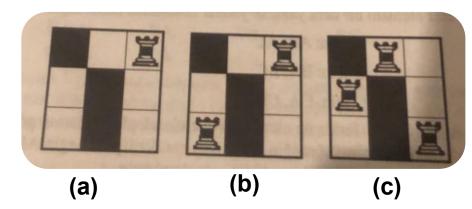
n – kale problemi

□Kale Polinomları:

- Örnek olarak yandaki şekilde **yasaklı bölgeler** 1., 5. ve 8. karelere kalelerin yerleştirilmesine izin verilmemektedir.
- Şekil 5.a'da yasaklı durumlar göz önüne alınarak **1 kale 6 farklı** şekilde yerleştirilir. Benzer şekilde Şekil 5.b'de **2 kale 8 farklı** (her iki kalede aynı bölgede) şekilde ve Şekil 5.c'de **3 kale** (2,4,9) ve (2,6,7) gibi **2 farklı** şekilde yerleştirilir.

Şekil 4. n – kale problemi örnek durum

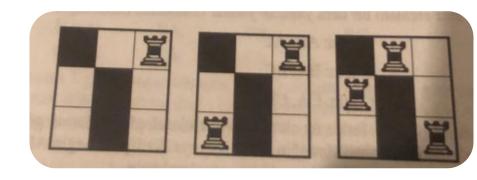
Şekil 5. n – kale problemi örnek çözüm

□Kale Polinomları:

- Alanın her P parçası için çözüm bulmak için $r_k(P)$ değerlendirilmesi yapılabilir.
- k=1,2,3 için örnek durumlar şekilde gösterilmiştir.
- Eğer r_0 =1 kabul edilirse r_k (P,x) kale polinomu aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$r(P,x)=1+6x+8x^2+2x^3$$

• Burada x^k k sayıdaki kalelerin birbirini yemeden yerleştirilebilecek <u>mümkün sayıyı</u> ifade etmektedir.

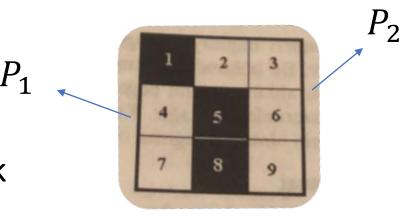
(a) (b) (c)

Şekil 5. n – kale problemi örnek çözüm

□Kale Polinomları:

$$r(P,x)=1+6x+8x^2+2x^3$$

- Buradaki hesap küme teorisine dayandırarak yapılabilir.
- Düzlemi P_1 ve P_2 olmak üzere iki bölgeye ayırırsak kaleler yatay ve dikey yönden birbirini yemeseydi bu durumda mümkün yerleştirme sayısı aşağıdaki gibi olacaktır.
- $r(P, x) = r(P_1, x) * r(P_2, x)$
- $r(P_1, x)=1+2x \text{ ve } r(P_2, x)=1+4x+2x^2 \text{ olur.}$

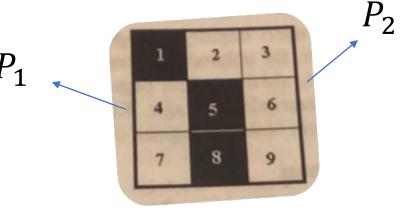

Şekil 4. n – kale problemi örnek durum

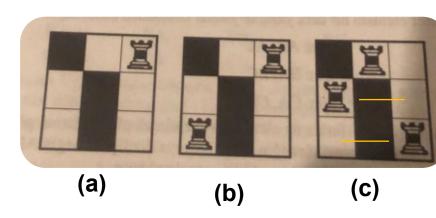
Not: P_2 bölgeye 3 kale yerleştirilemez.

□Kale Polinomları:

- $r(P, x) = r(P_1, x) * r(P_2, x)$
- Buradan toplam çözüm bu alt çözümlerin çarpımından örtüşen M durumların çıkarılması ile oluşacaktır.
- $r(P, x) = r(P_1, x) * r(P_2, x) M$
- $r(P,x) = (1+2x)^* (1 + 4x + 2x^2) (2x^2 + 2x^3)$
- $r(P,x)=1+6x+8x^2+2x^3$ elde edilir.

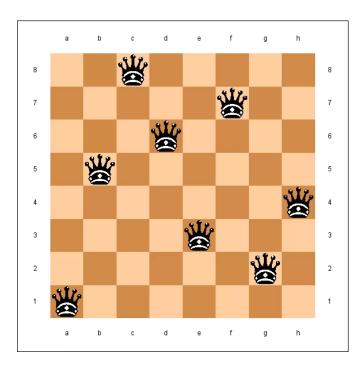
Şekil 4. n – kale problemi örnek durum

Şekil 5. n – kale problemi örnek çözüm

- ☐Kale polinomu problemi, <u>yinelemeli şekilde de</u> <u>çözülebilir.</u>
 - Herhangi bir kale haneye yerleştirildiğinde ilgili satır ve sütun silinir ve araştırma alanı küçültülür.
 - Eğer seçili kare kullanılamıyorsa bu durumda geriye kalan alt bölge incelenir.

□Bu probleme benzer bir örnek ise bir satranç tahtasına birbirini yemeyecek şekilde 8 vezirin yerleştirilmesine bakılabilir.

Şekil 6. 8 vezir problemi

☐Kümelerin alt kümelere parçalanması

N elemanlı kümenin boş olmayan k adet alt kümelere parçalanması problemi olabilir.

2. Türden Stirling ve Bell Sayıları incelenebilir.

- □ Örnek problem: Asal sayıların Bulunması
- Rasgele ve asal sayı üretimi pek çok bilim dalı tarafından kullanılmakta olup özellikle ağ güvenlik protokolleri, şifreleme ve benzetim problemlerinde yararlanılmaktadır.
- ☐Peki neden asal sayılar?
- Asal sayıların <u>özellikleri ve tahmin edilmesi güçlüğü</u>ön plana çıkarmaktadır.

☐Asal sayıların bulunması - Eratosthenes Eleği

- Asal sayıların belirleneceği üst sınırı olan N değeri belirlenir.
- İşlemin yapılacağı maksimum sınır değeri olan ${m k}=\sqrt{{m N}}$ hesaplanır.
- $2 \le i \le k$ aralığındaki O'dan farklı i değeri için i^2 . pozisyonundan itibaren her i. Değer O'a eşitlenir.
- Elde edilen O'dan farklı değerler asal sayılar olarak elde edilir.

☐Asal sayıların bulunması - Eratosthenes Eleği

- □Örnek: 1..100 arasındaki asal sayılar aşağıdaki gibi hesaplanır.
- 1. $K=\sqrt{N}=\sqrt{100}=10$ olur. Sırasıyla 10'a kadar olan asal sayılara bakılır.
- 2. Dizinin ilk elemanı olan 2 asal sayı olarak belirlenir ve $2^2=4'$ ten itibaren her 2. pozisyondaki sayı 0'lanır.

	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

	2	3	*	<u>5</u>	8	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

- 3. 2'den sonra 0'dan farklı ilk eleman 3 bulunur. 3² =9'dan itibaren her 3. pozisyondaki sayı 0'lanır.
- **4.** 3'ten sonra 0'dan farklı ilk sayı olan sayı 5'tir. $5^2 = 25$ 'ten itibaren her **5. pozisyondaki sayı 0'lanır.**
- **5.** Son seçilecektir. $7^2 = 49$ 'daşamada asal sayı olarak 7 an itibaren her **7. pozisyondaki sayı O'lanır.** (Üst sınır 10 olduğu için 11 sayısına devam edilmez.)

Sonuçta yandaki şekildeki gibi sayılar elde edilir.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25 *	26 *	27	28	29	30
31	32 *	33	34	35 *	36 *	37	38	39 *	40
41	42 *	43	44	45 *	46 *	47	48 *	49 *	50 *
51 *	52 *	53	54 *	55 *	56 *	57 *	58 *	59	60 *
61	62 *	63 *	64 *	65 *	66	67	68 *	69	70 *
71	72 *	73	74 *	75 *	76 ※	77	78 *	79	80 X
81	82 *	83	84	85 *	86 *	87	88	89	90 *
91	92	93	94	95 *	96	97	98	99	100

□Sezgisel Yöntem

- Bu yöntemin en önemli özelliği, sadece tek sayılar üzerinde işlem yapmasıdır. Çift sayılar asal olamayacağından direk olarak elenmektedir.
- i=1,2,..,n sayılarından tek sayıları elde etmek için **2i+1** formülü kullanılır.
- 2 asal sayı bulunamadığından ayrıca eklenir.

□Sezgisel Yöntem -Algoritması

- Asal sayıların üst sınırı N değeri belirlenir.
- İşlemlerin yapılacağı alt aralığın maksimum olan $max = \lfloor (N-1)/2 \rfloor$ değeri hesaplanır.
- n=2i+1 adımıyla $\lfloor n^2/2 \rfloor$ pozisyonundan başlanarak max değerine kadar ilerlenerek uygun değerler 0'lanır.
- Bu yinelemeler $i = \sqrt{max}$ değerine kadar devam ettirilir.
- Elde edilen O'dan farklı değerler için 2i+1'e göre asal sayılar üretilir.

□Sezgisel Yöntem –Örnek

- 1,...,100 arasındaki asal sayıların bulunması için sezgisel yöntemde öncelikle max=(N-1)/2 =49 olur.
- k=sqrt(max)=7 bulunarak aşağıdaki adımlar izlenir.
- 1. Birinci aşamada i=1 için n=2i+1=3 olur. $\lfloor n^2/2 \rfloor$ =4 ten itibaren , max=49'a kadar her 3. pozisyondaki değer 0'a eşitlenir.
- 2. i=2 için n=5 olur. $|n^2/2|$ =12 den itibaren her 5. pozisyondaki değer 0'a eşitlenir.
- 3. i=3 için n=7 olur. $|n^2/2|$ =24 den itibaren her 7. pozisyondaki değer 0'a eşitlenir.
- 4. i=4 için n=9 olur. $\lfloor n^2/2 \rfloor$ =40 tan itibaren her 9. pozisyondaki değer 0'a eşitlenir.
- 5. i=5 için n=11 olur. $\lfloor n^2/2 \rfloor$ =60 tan itibaren her 11. pozisyondaki değer 0'a eşitlenir. Bu sayı max değerinden büyük olduğu için işlem sonlandırılır.

□Sonuç olarak **Eratosthenes Eleği** ve **Sezgisel Yöntemi karşılaştıracak** olursak **Sezgisel yöntem %60 daha hızlı** bir şekilde asal sayı bulmaktadır.

UKRIPTOLOJI

- ❖RSA Genel Anahtar Kriptosistemi : SSL, S-HTTP, S-MIME, S/WAN, STT ve PCT
- RSA için bir ortak anahtar (Public Key) bir de özel anahtar (Private Key) gerekir.
- Ortak anahtar herkes tarafından bilinir ve mesajı şifrelemek için kullanılır.
- Bir ortak anahtarla şifrelenmiş mesaj sadece özel anahtarla çözülebilir.

RSA

- 1. Yeterince büyük <u>iki adet asal sayı seçilir.</u> Bu sayılar p ve q olsunlar.
- 2. n=p*q hesaplanır.

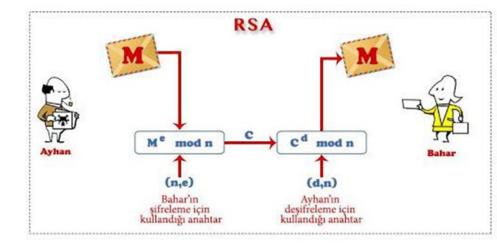
n sayısı özel (private) ve ortak(public) değerler için mod değeri olarak kullanılacaktır.

3. $\phi(n) = (p-1)*(q-1)$ değeri hesaplanır.

Totient sayılar teorisinde, bir tam sayının o sayıdan daha küçük ve o sayı ile aralarında asal olan sayma sayı sayısını belirten fonksiyondur.

- 4. $1 < e < \phi$ aralığında aralarında asal olan öyle bir e sayısı rastgele seçilir. (EBOB fonksiyonundan faydalanılır.)
- 5. 1 < d < φ aralığında d*e ≡ 1 mod (φ) şartını sağlayan d sayısı seçilir.

Burada *genel anahtar* (n,e) ve *özel anahtar* d olur.

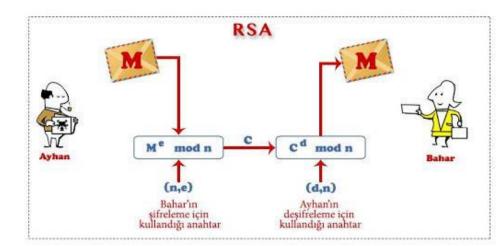

RSA ile mesajın şifrelenmesi:

- Mesajın gönderileceği kişinin genel anahtarı (n,e) elde edilir.
- 2. Şifrelenecek mesaj, [0,n-1] aralığındaki **n** sayısına dönüştürülür.
- 3. $c=m^e \mod n$ hesaplanır.
- 4. Oluşturulan **c** şifreli mesaj alıcıya gönderilir.

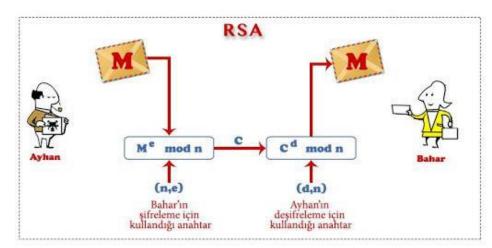
RSA ile mesajın deşifrelenmesi:

1. d özel anahtarı ile $m=c^d \mod n$ hesaplanır ve orijinal mesaj elde edilir.

Örnek

- 1. p = 61 ve q = 53 olarak seçilsin.
- **2. n** değeri hesaplanır **n = p*q** şeklinde n = 61 * 53 = **3233**
- 3. $\phi(n) = (p-1)(q-1), \phi(n) = (61-1)(53-1) = 3120$
- 4. $1 < e < \phi$ (3120), e = 17 olarak seçilir. (Genel anahtar)
- 5. Özel anahtar olması için bir d sayısı seçilir.
- $d^*e \equiv 1 \mod(n)$ olacak şekilde d = 2753 olarak hesaplanır.

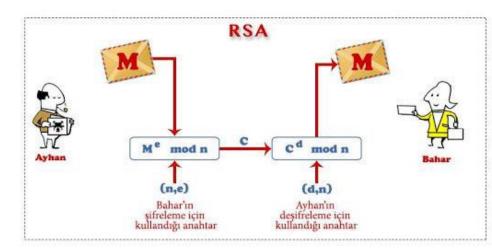
Örneğin mesaj olarak **123** gönderilecek olsun:

Şifreleme:

 $c=m^e \mod n = 123^{17} \mod 3233 = 855$

Deşifreleme:

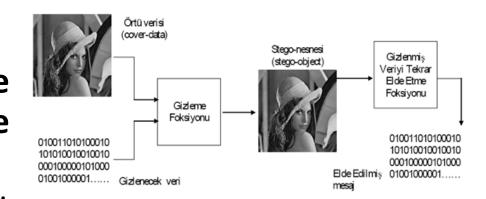
 $m=c^d \mod n \rightarrow m=855^{2753} \mod 3223=123$

☐Steganografi (Sırörtme)

- Örneğin orijinal görüntü içerisine güvenliğe hassas veriler oluşturulup görüntü içerisine gizlenerek eklenir.
- Bu eklenen veriler daha sonra görüntüyü doğrulamak için kullanılır.
- Böylece dijital medyanın gerçekliğini doğrulamak için kullanılır.

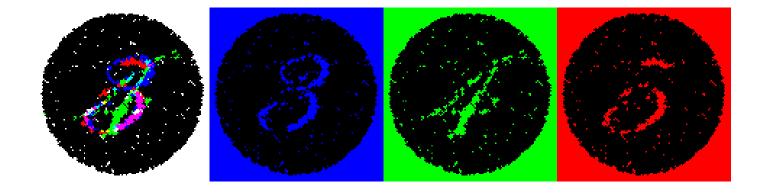

□Steganografi

- Steganografi görüntü kaynağının korunması amacının dışında da kullanılmaktadır.
- Örneğin Devletlerin istihbarat teşkilatlarının, iletişim kanallarının dinlenme olasılığına karşı haberleşmelerin gizliliğini korumak için Steganografi tekniğinden faydalanmaktadır.
- Terör örgütleri de ile güvenlik güçlerinin haberleşmelerinin farkına varmaması için Steganografi tekniğini kullanmaktadır.

□Steganografi

• (Son yıllarda sosyal medya üzerinde bu tür haberleşmeler artmıştır.) Bu teknik ile bir görüntü içerisine metin, imge gibi öğeler gizlenebilmektedir.

En sondaki görüntü farklı renk kanalları ile görüntülenince (mavi, yeşil ve kırmızı) farklı gizli sayıları ortaya çıkarmaktadır.

Kaynakça

- Algoritmalar : Prof. Dr. Vasif NABİYEV, Seçkin Yayıncılık
- Algoritmalara Giriş: Thomas H. Cormen, Charles E. Leiserson, Ronald L. Rivest and Clifford Stein, Palme YAYINCILIK
- Algoritmalar: Robert Sedgewick, Kevin Wayne, Nobel Akademik Yayıncılık
- M.Ali Akcayol, Gazi Üniversitesi, Algoritma Analizi Ders Notları
- Doç. Dr. Erkan TANYILDIZI, Fırat Üniversitesi, Algoritma Analizi Ders Notları
- http://www.bilgisayarkavramlari.com